

PRAWO OCHRONY KLIMATU W KONTEKŚCIE PRAW CZŁOWIEKA

Marcin Stoczkiewicz

PRAWO OCHRONY KLIMATU W KONTEKŚCIE PRAW CZŁOWIEKA

Marcin Stoczkiewicz

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 30 czerwca 2021 r.

Recenzent

Dr hab. Zbigniew Bukowski, prof. UKW

Wydawca

Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący

Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-579-2

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Moim najbliższym
Róży i Asi

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
----------------------------	-----------

Rozdział I

Zagadnienia wstępne	19
1. Prawo ochrony klimatu. Uwagi wstępne	19
2. Zmiany klimatu	34
3. Wpływ zmian klimatu na korzystanie z praw człowieka	37
4. Działania i zaniechania państw w dziedzinie klimatu a korzystanie z praw człowieka	48
5. Uzasadnienie celu badań. Struktura i zakres pracy	53

Część I

PRAWO OCHRONY KLIMATU

Rozdział II

Międzynarodowe prawo ochrony klimatu	71
1. Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu	71
2. Protokół z Kioto	81
3. Porozumienie paryskie	85
4. Wielopoziomowość i multicentryczność międzynarodowego prawa ochrony klimatu	97
5. Podsumowanie	101

Rozdział III

Prawo ochrony klimatu Unii Europejskiej.....	105
1. Wprowadzenie	105

2. Początki prawa ochrony klimatu Unii Europejskiej	106
3. Era protokołu z Kioto w europejskim prawie ochrony klimatu	110
4. Pierwszy pakiet klimatyczno-energetyczny. Prawo ochrony klimatu UE do 2020 r.	114
5. Prawo ochrony klimatu Unii Europejskiej w kontekście porozumienia paryskiego.....	126
6. Europejski Zielony Ład – nowe prawo klimatyczne Unii Europejskiej.....	144
7. Relacje między prawem ochrony klimatu UE i państw członkowskich	155
8. Podsumowanie	167

Rozdział IV

Instrumenty prawa ochrony klimatu	171
1. Wprowadzenie	171
2. Typologia instrumentów prawa ochrony klimatu	171
3. Instrumenty nakazowo-kontrolne	174
4. Instrumenty prawno-ekonomiczne	185
5. Luka w instrumentarium prawa ochrony klimatu.....	198
6. Podsumowanie	200

Część II

ZNACZENIE PRAW CZŁOWIEKA W PRAWIE OCHRONY KLIMATU

Rozdział V

Prawo ochrony klimatu a prawa człowieka	205
1. Konwencja ramowa a prawa człowieka	205
2. Porozumienie paryskie a prawa człowieka	208
3. Znaczenie konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów.....	215
4. Prawa człowieka w klimatycznych sporach sądowych	219
5. Podsumowanie.....	227

Rozdział VI

Prawo do życia a ochrona klimatu	229
1. Źródła uprawnień	229

2. Zakres uprawnień	235
3. Prawo do życia w kontekście naruszeń związanych z wpływem na środowisko w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	240
4. Prawo do życia w kontekście naruszeń związanych ze zmianami klimatu przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej	258
5. Prawo do życia w kontekście naruszeń związanych ze zmianami klimatu w orzecznictwie sądów krajowych. Uwagi wstępne	263
6. Sprawa Leghari p. Pakistanowi	267
7. Sprawa Urgenda p. Niderlandom	270
8. Sprawa Neubauer i inni p. ustawie o ochronie klimatu	295
9. Podsumowanie	304

Rozdział VII

Prawo do środowiska a ochrona klimatu	309
1. Źródła uprawnień. Uwagi wstępne	309
2. Prawo do środowiska w aktach o charakterze <i>soft law</i>	311
3. Prawo do środowiska w globalnych umowach międzynarodowych	315
4. Prawo do środowiska w regionalnych umowach międzynarodowych	316
5. Źródła uprawnień. Podsumowanie	322
6. Zakres uprawnień a konstytucjonalizacja prawa do środowiska	325
7. Znaczenie prawa do środowiska w prawnej ochronie klimatu	333
8. Prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego w kontekście naruszeń związanych z wpływem na środowisko w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	335
9. Prawo do środowiska w kontekście naruszeń związanych z wpływem na klimat w orzecznictwie sądów krajowych	355
10. Prawo do korzystania z wartości środowiska naturalnego w orzecznictwie sądów polskich	362

-
11. Sprawy Friends of the Irish Environment p. Irlandii..... 369
12. Podsumowanie 375

Rozdział VIII

Koncepcja prawa do bezpiecznego klimatu	381
1. Uwagi wstępne	381
2. Konceptualizacja prawa do bezpiecznego klimatu	382
3. Jurydyzacja prawa do bezpiecznego klimatu	387
4. Sprawa Juliana p. Stanom Zjednoczonym	388
5. Sprawa Association Notre Affaire à Tous p. Ministrowi Transformacji Ekologicznej Francji	406
6. Postulat pozytywizacji prawa do bezpiecznego klimatu	407
7. Podsumowanie.....	411
 Zakończenie	 415
 Bibliografia	 433
 Wykaz orzecznictwa	 465

Rozdział I

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

1. Prawo ochrony klimatu. Uwagi wstępne

1. Przedmiotem tej pracy jest prawo ochrony klimatu. Na pracę składa się kontekstowa analiza prawa ochrony klimatu, co oznacza, że normy prawa ochrony klimatu analizowane są w kontekście ich związków z prawami człowieka. Jak zauważa J. Ciechanowicz-McLean, prawo ochrony klimatu obejmuje normy prawne, które służą celom ograniczenia zmian klimatu oraz dostosowania się do nich. Według tej autorki, globalny charakter problemu zmian klimatu powoduje, że prawo ochrony klimatu tworzone jest wertykalnie, od prawa międzynarodowego, poprzez regulacje unijne, aż po regulacje krajowe¹. Prawo ochrony klimatu wyrasta z prawa międzynarodowego. Wyraża się to w założycielskim charakterze podstawowego dla tego obszaru prawa traktatu międzynarodowego, jakim jest Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu z 1992 r.² Niewątpliwie międzynarodowe, unijne oraz krajowe prawo ochrony klimatu łączy i spaja wspólny cel. Ten cel pozwala także na określenie zakresu prawa ochrony klimatu. Został on sformułowany w art. 2 konwencji ramowej, który stanowi: „Celem podstawowym niniejszej konwencji i wszelkich związanych z nią dokumentów prawnych, które mogą być przyjęte przez Konferencję Stron,

---

¹ J. Ciechanowicz-McLean, *Węzłowe problemy prawa ochrony klimatu*, „Studia Prawnoustrojowe Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego” 2017/37, s. 11.

² Ramowa konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu sporządzona w Nowym Jorku 9.05.1992 r. (Dz.U. z 1996 r. Nr 53, poz. 238).

jest doprowadzenie, zgodnie z właściwymi postanowieniami konwencji, do ustabilizowania koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegłby niebezpiecznej antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny. Dla uniknięcia zagrożenia produkcji żywności i dla umożliwienia zrównoważonego rozwoju ekonomicznego poziom taki powinien być osiągnięty w okresie wystarczającym do naturalnej adaptacji ekosystemów do zmian klimatu”. Podstawowym celem konwencji ramowej i wszystkich wynikających z niej i pochodnych wobec niej aktów prawnych prawa międzynarodowego, unijnego i krajowego jest „ustabilizowanie koncentracji gazów cieplarnianych” na poziomie bezpiecznym dla systemu klimatycznego. Porozumienie paryskie w art. 2 ust. 1 lit. a doprecyzowuje ten cel konwencji ramowej, wskazując na cel w postaci: „Ograniczenia wzrostu średniej temperatury globalnej do poziomu znacznie niższego niż 2°C powyżej poziomu przedindustrialnego oraz podejmowanie wysiłków mających na celu ograniczenie wzrostu temperatury do 1,5°C powyżej poziomu przedindustrialnego, uznając, że to znacząco zmniejszy ryzyka związane ze zmianami klimatu i ich skutki”³. Ustabilizowanie koncentracji gazów cieplarnianych i ograniczenie wzrostu średniej temperatury globalnej służy ochronie klimatu. Ochrona systemu klimatycznego ma zaś służyć zmniejszeniu ryzyka związanego ze zmianami klimatu i ich skutków dla ludzkości. Słusznie więc twierdzi L. Karski, że celem tego zespołu norm prawnych jest ochrona systemu klimatycznego jako zasobu środowiska⁴. Należy dodać, że ochrona tego zasobu służy ochronie naturalnych podstaw funkcjonowania ludzkości.

2. Przedmiotem ochrony w prawie ochrony klimatu jest system klimatyczny Ziemi. Jako system klimatyczny konwencja ramowa określa „całość atmosfery, hydrosfery, biosfery i geosfery oraz ich wzajemne oddziaływanie”⁵. Wydaje się, że odpowiednikiem pojęcia „system klimatyczny” w prawie unijnym jest pojęcie „klimat”, które pojawia się

---

³ Porozumienie paryskie do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, sporządzonej w Nowym Jorku 9.05.1992 r., przyjęte w Paryżu 12.12.2015 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 36).

⁴ Tak np. L. Karski, *Istota prawa zmian klimatu* [w:] *Zmiany klimatu a społeczeństwo*, red. L. Karski, I. Grochowska, Warszawa 2010, s. 433.

⁵ Art. 1 pkt 3 konwencji ramowej.

w aktach prawa wtórnego oraz dokumentach wyznaczających ramy polityki klimatycznej w kontekście celu, jakim jest ochrona systemu klimatycznego w rozumieniu konwencji ramowej. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej⁶ wprowadza pojęcie „zmiany klimatu”, stanowiąc w art. 191 ust. 1, że polityka Unii w dziedzinie środowiska przyczynia się m.in. do promowania na płaszczyźnie międzynarodowej środków zmierzających do rozwiązywania regionalnych lub światowych problemów w dziedzinie środowiska, w szczególności zwalczania zmian klimatu. Zdaniem doktryny wśród elementów środowiska wyróżnić można m.in. takie kategorie, jak człowiek, fauna, flora, gleba, woda, powietrze, klimat, krajobraz, planowanie przestrzenne, zasoby materialne i dziedzictwo kulturowe, zasoby naturalne, zasoby wodne, odpady i zaopatrzenie w energię, jak również elementy otoczenia społecznego człowieka⁷. A. Wasilewski twierdzi, że pomimo braku w art. 191 i 192 TFUE definicji legalnej użytego w tych przepisach terminu „środowisko” oraz niejednorodności sposobu definiowania tego pojęcia w aktach unijnego prawa wtórnego „nie ma wątpliwości co do tego, że na gruncie prawa wspólnotowego pojęcie to należy rozumieć szeroko i zawsze w sposób zgodny z zasadą *effet utile*”⁸. W tym kontekście system klimatyczny (klimat) należy uznać za jeden z elementów środowiska jako przedmiotu ochrony prawa ochrony środowiska w prawie unijnym. Dla przykładu można wskazać, że w prawie Unii Europejskiej dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2011/92/UE z 13.12.2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, stwierdza w art. 3 ust. 1, że ocena oddziaływania na środowisko polega na właściwym określeniu, opisanu i ocenie wpływu przedsięwzięcia m.in. na „c) grunty, gleby,

⁶ Wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47, ze sprost.

⁷ Zob. M.M. Kenig-Witkowska, *Prawo środowiska Unii Europejskiej – zagadnienia systemowe*, Warszawa 2011, s. 11; J. Ciechanowicz-McLean, *Polityka i prawo ochrony środowiska Unii Europejskiej w XXI wieku [w:] Polityki i programy Unii Europejskiej. Materiały z międzynarodowej konferencji otwarcia modułu europejskiego Jean Monnet dla geodezji i kartografii*, red. U. Marchlewicz, P. Wensierski, Koszalin 2005, s. 9–17.

⁸ A. Wasilewski, *Prawna problematyka ochrony środowiska w związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej (kwestia granic związania Państw Członkowskich prawem WE)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2007/2, s. 189.

wody, powietrze i klimat”⁹. Z kolei w prawie polskim klimat ujmowany jest jako jeden ze składników środowiska. Przepis art. 3 pkt 39 ustawy z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska stanowi, że przez pojęcie środowiska rozumie się „ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami”¹⁰.

3. Jeśli chodzi o motywy ochrony, to do prawa ochrony klimatu można odnieść wnioski z dyskusji dotyczącej motywów prawnej ochrony środowiska. Rozległą analizę motywów prawnej ochrony środowiska przedstawiła B. Iwańska¹¹. Autorka ta wyróżnia wiele różnych koncepcji prawnej ochrony środowiska, w tym w szczególności koncepcję antropocentryczną i fizjocentryczną (w tym ekocentryczną). Według B. Iwańskiej zbudowanie systemu prawnego w nawiązaniu do wartości odsyłających do godności osoby ludzkiej oraz do zasady zrównoważonego rozwoju oznacza, że antropocentryczne ukierunkowanie prawa ochrony środowiska zyskuje pierwotną przewagę nad ukierunkowaniem fizjocentrycznym. Zdaniem B. Iwańskiej nie wyklucza to jednak ochrony prawnej ukierunkowanej na wartości przyrodnicze jako takie, a jedynie wyznacza nieprzekraczalne granice tak ukierunkowanej ochrony, która nie może i nie kieruje się przeciwko żywotnym interesom człowieka¹². Wnioski te można w pełni odnieść do prawa ochrony klimatu. Jak zauważa L. Karski, przedmiotem ochrony prawa klimatycznego jest klimat, ale człowiek nie zamierza go chronić altruistycznie. Celem ochrony klimatu jest ochrona człowieka i jego otoczenia¹³. Wnioski te należy podzielić, gdyż znajdują one potwierdzenie o samym tekście konwencji ramowej. W preambule konwencji stwierdza się, że „zmiany klimatu i ich negatywne konsekwencje są wspólnym problemem ludzkości”, strony tej konwencji są zaś „zaniepokojone tym, że skutek działalności

⁹ Dz.Urz. UE L 26 z 2012 r., s. 1.

¹⁰ Dz.U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.

¹¹ B. Iwańska, *Koncepcja „skargi zbiorowej” w prawie ochrony środowiska*, Warszawa 2013, s. 67–86.

¹² B. Iwańska, *Koncepcja „skargi zbiorowej”...*, s. 85.

¹³ L. Karski, *Istota prawa...*, s. 436.

człowieka poważnie zwiększyła się ilość gazów cieplarnianych, że wzrost ich ilości intensyfikuje naturalny efekt cieplarniany i że rezultatem tego będzie wzrost średniej temperatury powierzchni Ziemi i atmosfery, co może wpłynąć negatywnie na naturalne ekosystemy i całą ludzkość”. W związku z powyższym strony „zdecydowane chronić system klimatyczny dla obecnego i przyszłych pokoleń, uzgodniły co następuje: (...)”. Aksjologia prawa ochrony klimatu w szczególności sposób akcentuje więc kategorię „wspólnej troski”, która odwołuje się do faktu, że problem zmian klimatycznych jest wspólnym problemem ludzkości, który można rozwiązać tylko poprzez wspólne wysiłki, oraz akcentuje odpowiedzialność wobec przyszłych pokoleń¹⁴. Samo zaś pojęcie „negatywnych skutków zmian klimatu” w ujęciu konwencji ramowej wydaje się łączyć podejście fizjocentryczne z antropocentrycznym, przy zaakcentowaniu dobra człowieka. W świetle art. 1 pkt 1 konwencji ramowej „«Negatywne skutki zmian klimatu» oznaczają zmiany w środowisku fizycznym lub w biocie, spowodowane zmianami klimatu, które mają znaczący szkodliwy wpływ na skład, odporność lub wydajność naturalnych sterowanych ekosystemów lub na działanie systemów socjoekonomicznych albo na zdrowie i dobrobyt człowieka”.

4. Omawiany, powiązany funkcjonalnie zespół norm prawnych, nazywanych w tej pracy prawem ochrony klimatu, bywa także nazywany w literaturze „prawem klimatycznym” lub „prawem zmian klimatu”¹⁵. Istnieją dobre powody, aby ten zespół norm nazywać „prawem zmian klimatu”, gdyż ochrona klimatu nie jest jedynym celem ani jedynym przedmiotem regulacji prawnej¹⁶. W szczególności ten zespół norm obejmuje celowościowo i przedmiotowo nie tylko mitygację (ograniczanie zmian klimatu), ale także adaptację (dostosowanie się do zmian klimatu). Pomimo tego wydaje się, że zaproponowana przez J. Ciechanowicz-McLean konwencja językowa odwołująca się do „prawa ochrony klimatu”¹⁷ lepiej oddaje

¹⁴ Zob. M.M. Kenig-Witkowska, *Międzynarodowe prawo środowiska*, Warszawa 2009, s. 16–17.

¹⁵ J. Ciechanowicz-McLean, *Węzłowe problemy...*, s. 10; L. Karski, *Część V Prawna, Wprowadzenie [w:] Zmiany klimatu a społeczeństwo*, red. L. Karski, I. Grochowska, Warszawa 2010, s. 337.

¹⁶ Tak np. L. Karski, *Istota prawa...*, s. 433–445.

¹⁷ Zob. J. Ciechanowicz-McLean, *Prawo ochrony klimatu*, Warszawa 2016.

W publikacji zawarto omówienie roli praw człowieka w międzynarodowym i unijnym prawie ochrony klimatu. Książka pozwala dogłębnie poznać regulacje klimatyczne, które współcześnie wpływają na:

- prowadzenie działalności gospodarczej,
- przeprowadzanie transformacji energetycznej,
- planowanie wydatkowania środków z funduszy Unii Europejskiej (w szczególności z Funduszu Odbudowy, Funduszy Spójności oraz Funduszu Sprawiedliwej Transformacji Energetycznej).

W opracowaniu przedstawiono m.in.:

- międzynarodowe prawo ochrony klimatu (Konwencja ramowa, Protokół z Kioto, Porozumienie paryskie),
- uwarunkowania traktatowe europejskiego prawa ochrony klimatu oraz relacje między prawem Unii Europejskiej a prawem państw członkowskich,
- rozwój europejskiego prawa ochrony klimatu (tzw. pierwszy pakiet klimatyczno-energetyczny, nowe prawo klimatyczne Unii Europejskiej przyjęte w ramach tzw. Europejskiego Zielonego Ładu),
- współczesne typy instrumentów prawnych w ramach prawa ochrony klimatu.

Autor udziela odpowiedzi na pytanie o rolę praw człowieka w prawie ochrony klimatu, poprzez analizę prawa do życia, prawa do środowiska i koncepcji prawa do stabilnego klimatu, prezentując m.in. największe spory sądowe dotyczące tych zagadnień.

Książka przeznaczona jest dla pracowników naukowych, adwokatów, radców prawnych, sędziów, prokuratorów, doradców podatkowych, pracowników administracji rządowej (Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) oraz samorządowej (samorząd wojewódzki, w szczególności jednostki zaangażowane w programowanie i wydatkowanie funduszy unijnych).

Marcin Stoczkiewicz – doktor nauk prawnych; szef programu w międzynarodowej organizacji pozarządowej ClientEarth oraz wykładowca Sustainable Development Law na Uniwersytecie Warszawskim; w latach 2002–2013 adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Katedrze Publicznego Prawa Gospodarczego (2002–2010) oraz w Katedrze Prawa Ochrony Środowiska (2010–2013); autor kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa ochrony środowiska i publicznego prawa gospodarczego.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMÓWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

